

Základní školy a jejich učitelé během pražského jara a začátku normalizace v Československu

Michal Šimáně
Jiří Zounek
Dana Knotová

XXVI. ročník konference České asociace
pedagogického výzkumu (ČAPV)
Zlín, 13.–14. září, 2018

Prezentace je součástí ukončeného projektu

Každodenní život základní školy v období normalizace pohledem učitelů.

Využití orální historie při studiu soudobých dějin školství

(2014-2016)

Grantová agentura České republiky, č. projektu 14-05926S

O projektu

Cílem projektu bylo - prozkoumat a popsat každodenní život základní školy v období normalizace.

Historicko - pedagogický výzkum byl založen primárně na metodě orální historie...

...získali jsme data o každodenním životě školy, ale také **o životě a práci učitelů.**

JIŘÍ ZOUNEK / MICHAL ŠIMÁNĚ / DANA KNOTOVÁ

SOCIALISTICKÁ ZÁKLADNÍ ŠKOLA POHLEDEM PAMĚTNÍKŮ

Sonda do života učitelů
v Jihomoravském kraji

 Wolters Kluwer

JIŘÍ ZOUNEK / MICHAL ŠIMÁNĚ / DANA KNOTOVÁ

NORMÁLNÍ ŽIVOT V NENORMÁLNÍ DOBĚ

aneb Základní školy a jejich učitelé
(nejen) v období tzv. normalizace

 Wolters Kluwer

Studie (výběr)

2017

Primary school teachers as a tool of secularisation of society in communist Czechoslovakia

2018

“You have betrayed us for a little dirty money!” The Prague Spring as seen by primary school teachers

education and nature

ISCHE 40

29.08. – 01.09.2018
Humboldt Universität Berlin
Dorotheenstraße 24 | 10117 Berlin

Formation of the “New Teacher” in Socialist Czechoslovakia

Cíl

Jak se projevily události pražského jara na základních školách i v práci učitelů?

Jakým způsobem prosazoval komunistický režim prostřednictvím učitelů svou moc v době nástupu normalizace?

Metodologie

- Data z orálně-historických rozhovorů – celkově **14 rozhovorů s 9 respondenty** ve věku 70-76 let (**21 hodin záznamu**).
- Studium tradičních historických zdrojů v:
  - Národním archivu v Praze,
  - Moravském zemském archivu,
  - Archivu města Brna
- Studium dobové legislativy.

Závan svobody

Krajské vedení KSČ zpracovávalo školské dokumenty přicházející z ÚV KSČ až s půlročním zpožděním

(Fond KSČ JmK, MZA).

„Co se týče třeba těch dokumentů z okresu, co chodily ty příkazy... Vždycky jako co přišlo z okresu, tak se zapisovalo do tohohle sešitu nějakýho, jo, takže tam bylo vždycky čísel.

***A najednou to ubývalo**“ (Irena).*

„Filtrování“ školských dokumentů = určitá forma autonomie a zcela nový prvek v totalitním státě, který lze vnímat jako konkrétní projev pražského jara.

Závan svobody

- Pod vlivem událostí pražského jara se postupně uvolňoval život na školách i v práci učitelů.
- Ve stranických dokumentech výrazně ubylo zdůrazňování komunistické ideologie. Většina místa byla věnována modernizaci vyučovacího procesu, převažovala odborná stránka

(fond KSČ JmK, MZA).

Očistou k „normálu“

První personální změny v oblasti školství začaly v řídicích orgánech na úrovni krajů a okresů.

Následně prověřování ředitelů a učitelů, kteří byli členy KSČ. Souběžně ovšem byli prověřováni i tzv. nestraníci.

Očistou k „normálu“ (průběh pohovorů)

„Každej učitel napsal svoje osobní vyjádření a svůj osobní pohled na tu dobu. A jestli prostě souhlasí se vstupem vojsk a jak to viděl ... to byl základ, s tím se šlo k pohovoru... K tomu pohovoru vypracoval ředitel posudek... a teď se o tom hovořilo (Libor).

„Chtěli mě taky vyhodit, protože se mě ptali, proč teda jsem jako souhlasila s tím, co bylo před osmašedesátým, proč? Já říkám: no protože si začaly státní orgány a veřejnost vážit učitelů, přidali nám peníze a podporovali vzdělání a mně se to líbilo. A ten jeden chlapík na mě křičel: Za pár šupů jste zradila .... To byly takový výlevy“ (Radana).

Očistou k „normálu“ (finální verdikt)

„Tak, závěr, já nevím, my jsme psali většinou: ponechat na dosavadním pracovišti, v dosavadní funkci. Ale ono to ještě šlo k takzvaný okresní pohovorový komisi, která to jako přitvrzovala, napsala tam třeba: tři roky bez třídnictví. A já jsem si uvědomil, že to byly peníze, to byl finanční postih jo, tři roky bez třídnictví (Libor).“

Očistou k „normálu“ (finální verdikt)

Další postihy, např.:

- pozastavení platového postupu,
- přeřazení na méně odpovědnou (a finančně ohodnocenou) práci
- přeložení ze svého původního místa na jinou (vzdálenější) školu
- v nejkrajnějším případě rozvázání pracovního poměru.

(fond Sekretariát ministerstva, NA)

Ideologické utužení

- Prvořadá pozornost se měla věnovat učiteli a jeho činnosti.
- Naplánováno další (politicko-výchovné) vzdělávání učitelů a školských pracovníků.

Základní otázky vědeckého komunismu

- a) Úvod do studia vědeckého komunismu. Vědecký komunismus o společenské úloze dělnické třídy.
- b) Vedoucí úloha dělnické třídy v čele s komunistickou stranou jako základní předpoklad socialistického vývoje.
- a) Dvě fáze komunistické společnosti. Všeobecné zákonitosti výstavby socialismu.
- b) Základní spojení socialismu a výsledky vědecko-technické revoluce.
- a) Politický systém socialistické společnosti a rozvoj socialistické demokracie.
- a) Národy a vztahy mezi národy na socialismu. Proletářský a socialistický internaciona-
lismus.
- b) Současná epocha a světový revoluční proces.

Ideologické utužení (dopady ve vyučování)

- Výchovné plány a spolupráce s tehdejšími společenskými organizacemi- pod vlivem KSČ (např. PO SSM).
- Výzdoba tříd, úprava nástěnek, účast na pracovních brigádách, na údržbě školního zařízení, školních hřišť, okolí školy atd.
- Vhodným prostředkem pro tyto výchovné cíle i významná výročí a dny.

Ideologické utužení (dopady v učitelském kolektivu)

Zhoršení klimatu i kolegiálních vztahů ve školách (ne ve všech školách).

„To byly takový nepříjemný roky, kdy člověk, když se objevil někdo nový, tak napřed se muselo zjistit, o co jde a o koho jde jo ... No tak my jsme věděli, kdo sleduje a kdo chodí (Lara).“

Závěrem

- **Období uvolnění** charakteristické určitým autonomním rozhodováním regionálních školských úřadů.
- Ve školách kladen menší důraz na ideologickou stránku výchovy na úkor odborné – snaha o modernizaci školství.
- Po invazi vojsk Varšavské smlouvy – poměrně rychlá organizace „nápravy/normalizace“ v podobě prověrek a ideologického utužení výchovy učitelů i života základních škol, „převlékání kabátů“, strategie přežití.

- Výsledky nelze generalizovat.
- Jeden z významných limitů metody orální historie je „mlčení“ pamětníků při probírání zejména citlivých témat.
- Kombinace orální historie se studiem archivních pramenů = hlubší porozumění zkoumané problematiky.

Děkujeme za pozornost

Michal Šimáně - simane@phil.muni.cz

Jiří Zounek - zounek@phil.muni.cz

Dana Knotová – knotova@phil.muni.cz